

A 2947

SÁLLÁS-ÉRTÉKELÉS		
798.	45.	46.
Évk: 1946.	II.	hó 26. n.

A kisebbségek arányos képviselete és a választó kerületek rendszere.

Doktori értekezés a politika köréből.

Próbakönyv kiadom:
 Dr. Kulcsár István Sándor
 "Eszaki-nyugati János"
 professzor magánul.

írta:

Pótl János
 jogyszigorló

Debrecen 1946. febr. 27-án.

Illyés
 A. i. délköz.

Debrecen 1946.

798.

Bevezetés.

Hogy a népképviselőlet valóban a nemzet akarátának reprezentánsa legyen, hogy valóban magát a nemzetet tükrözze vissza, vagy a hogy mondani szokták, a parlament kicsinyben maga a nemzet legyen, ahhoz elsősorban elkerülhetetlenül szükséges az, hogy benne a többség igazán a nemzet többségének legyen a képviselőlete. Ez a legelső és legfontosabb kellék, mert ha ez nem így van, úgy a nemzet közvéleménye és az alaki, formális többség felfogása éles ellentétbe juthatnak egymással, a mely körülmény az állami organizmus életműködésének betegségét fogja maga után vonni és ez így csak az állami életműködések sikerességének a rovására történhetik.

Ökvetlenül szükséges tehát, hogy a mennyiben a választó polgárok, bizonyos választókerületek szerint vannak csoportosítva, ezek a kerületek körül-

belül egyenlő számú szavazót tartalmazzanak, már t.i. a mennyire ez megvalósítható. Ez a rendszabály a kerület lakóinak a számával megegyezik nagyjában. E téren nem lehet egy abszolút, minden államra nézve helyes mértéket felállítani, nem lehet határozottan kimondani, hogy az egyes kerületekben hány választó kell, hogy legyen, és, hogy hány lakosra számítassék egy képviselő, és pedig azért nem lehet azt előre meghatározni, minden államra egyaránt érvényes szabályként, mert tulságosan nagy számú képviselőtestület tanácskozása nehézkessé válik, a miért is tanácsosabb inkább a képviselők számához arányosan megállapítani a kerületek lélekszámát, mint megfordítva. Természetesen, végtelenségig a képviselők számát fokozni nem lehet. Elképzelhetetlen például egy néhány ezer tagból álló testület helyes tanácskozása. Mondhatni egészen bátran, hogy egy ötszáz tagnál népesebb testület már nagyon nehézkesen mozog, ezért tanácsos az összes képviselők számát ezen a számon alól megállapítani és az összlakosság számát a képviselők számával megosztva, határozni meg a kerü-

letek lélekszám szerinti nagyságát.

A magyar képviselőház aránylag mindég a legnagyobb létszámu volt minden parlament között. A régi történeti Magyarországon, egyenlőtlenül beosztott választókerületek mellett, átlag 40.000 lélekre esett egy képviselő, összesen 453. Ugyanakkor Japánban 369 képviselő után minden 120.000 lélekre és az északamerikai egyesült államokban, 386 képviselő után minden 190.000 lélekre jutott egy egy képviselő. Csak absolute voltak nagyobbak, de a lakosság arányát tekintve, szintén kisebbek, a volt történeti Magyar ország képviselőházánál, az olasz parlament, a hol 584 képviselő után, átlag minden 65.000 lélekre, a francia kamara, a hol 584 képviselő után, átlag szintén minden 65.000 lélekre és az angol alsóház, a hol 670 képviselő után átlagban számítva minden 60.000 lélekre jutott egy-egy képviselő.

Ha valamely államban a választókerületek aránytalanok, semmi sem könnyebb, mint mesterséges többséget előidézni a parlamentben. Ez a lehetőség azon-

ban még egyenlő lélekszámú kerületek rendszere esetén is előfordulhat. Tegyük fel ugyanis azt, hogy valamely állam száz választókerületre oszlik, a melyeknek mindegyike egy képviselőt választ s a melyeknek mindegyikében a választók száma: 1000. Ha már most 51 kerületben a felénél alig nagyobb többséggel, ezer szavazat közül, mondjuk 510-~~e~~ győzött az egyik párt, a többi 49-ben pedig egyhangulag a másik párt, úgy a parlamentben a többséget egy olyan párt fogja alkotni, a mely az összes százezer szavazat közül csak 26.000-t, tehát az egésznek alig egy negyedét nyerte el, míg a 74.000 szavazatot nyert, háromnegyednyi, valódi többség, mint kisebbség fog szerepelni. Sőt ha három pártot tételezünk fel, még az az eshetőség sincs teljesen kizárva, hogy a valódi többség sehol sem jut győzelemre s a többségnek a parlamentben egyáltalában nem lesz képviselete. Nézzük ezt egy példával megvilágítva. Ha egy államban három ~~p~~ párt küzd, a melyek közül, - megint a fenti példában szereplő kerületi és választói számot véve alapul, - az elsőnek minden kerületben van 490 szavazata, míg a többi

510 szavazat a kerületben a másik két párt között oszlik meg. Pótválasztásra kerülén a sor, az első és a két másik párt valamelyike között, ha ezek **vele** szemben összefognak, fennforog az az eshetőség, hogy az a párt a melyik 49.000 szavazattal, tehát nagyon erős relativ többséggel rendelkezik, teljesen kibukik a választáson és a nála tetemesen gyengébb két párt, képviselői kerülnek a parlamentbe.

Ez azonban természetesen csak elméletileg képzelhető el ily élesen, az életben ily végletek soha sem érvényesülhetnek, a végletek a gyakorlatban rendszeren akként egyenlítődnek ki, hogy azt a hátrányt a melyet valamelyik párt, az egyik kerületben szenvedett, egy másik kerületben, a szenvedett veszteségnek megfelelő előnyt szerez, úgy hogy tényleg csak a legnagyobb véletlenség idézheti elő azt, hogy a parlamenti alaki többség, valóban ne a nemzet többségének a képviselője legyen. Arra azonban, hogy a választókerületek szerinti szavazás iránt aggályt támasszon, már ez az elméleti lehetőség is fölötte alkalmas.

Sokkal komolyabb és nem csupán elméleti az ellenvetés, az egy-egy képviselőt küldő választókerületi rendszer ellen, hogy szétforgácsolja, sőt teljesen megsemmisítheti a kisebbségeket, így még a leg-hatalmasabb kisebbséget is, úgy hogy a parlamentbe bekerülő és ott domináló többség a nemzetnek sokkal nagyobb arányát tükrözi vissza, mint a mekkora arányát a nemzetnek képviseli. Elméletileg, ad absurdum vive, tegyük fel, hogy száz kerületben az egyik párt mindenütt 510, a másik párt pedig mindenütt 490 szavazatot nyert, a mely esetben mind a száz képviselő az első párt híve lesz s a nemzetnek másik, csak alig valamivel kisebb, fele, teljesen képviselet nélkül marad.

A választások történetében, valóban van arra példa, hogy egy tekintélyes, egy harmadnyi kisebbség, a mely e mellett az összes pártok felett, relativ többségben volt, teljesen képviselet nélkül maradt. Ez a kirívó eset 1890-ben Baden nagyhercegségben történt, a hol a jelezett évben lefolyt választások alkalmával, a relativ többséget, a beadott 250.000 szavazat egy har-

madát, összesen 82.000 szavazatot a nemzeti liberális pártjelöltjei nyertek el, oly szerencsétlen elosztással azonban, hogy a nála kisebb, 80.000 szavazatot nyert centrum párt vitte el az összes mandatumoknak csaknem kétharmadát, a többi mandatumok pedig a kisebb pártok között oszlottak meg, maga a relativ többségben volt pártnak pedig egyetlen jelöltje sem tudott bejutni a törvényhozásba, holott előzőleg, e párt a többiek felett kétharmadnyi többségben volt. Megtörtént 1884-ben Belgiumban, hogy 60.000 leadott szavazat közül 37.000 szavazattal a klerikális párt 67 mandatumot nyert el és 23.000 szavazattal a liberális párt két mandatumhoz jutott csupán. A német birodalmi választásoknál 1898-ban, a relativ többséget képező socialdemokrata párt két millió szavazattal csak 56 képviselőt tudott megválasztatni, a midőn ugyanakkor a csak fele annyi szavazatot nyert centrum-párt 102 kerületet hódított meg.

A lajstromos szavazás.

A képviselő választásoknál előforduló és

fentebb tárgyalt, kissebbségek elforgácsolódása és az ennek következtében bekövetkező, arányos képviselet nélkül maradása az ugynevezett lajstromos szavazás /scrutin de liste/ rendszere esetén, még erősebb mértékben jelentkezhetik. A mikor nagy választókerületeket alkotanak olyként, hogy azok nem egy, hanem több képviselőt választanak s minden egyes választó annyi képviselőre szavaz, a hány képviselőt küld a kerület a parlamentbe. Tegyük fel, hogy kisebb választó kerületek helyett a megye képezné a választási rendszer alapját s egy megye 2-15 átlában 7 képviselőt küldene, a mint ez több ízben megtörtént Franciaországban, a hol azonban egyidejűleg voltak egy-egy képviselőt választókerületek. Az ugynevezett egyképviseleti, uninominalis rendszer, ilyenként kapcsolva van a lajstromossal.

Lajstromos szavazás estén, minden választó 2-15 átlagban 7 képviselőjelöltre, adván le szavazatát, világos, hogy az a párt, a mely az összes szavazatok felénél eggyel több lajstromot képes elnyerni, pl. 10 képviselő után 10.000 választóból csak ötezret és

még egyet, úgy a többi, egy hijján ötezer szavazat, teljesen kárba vész, a tekintélyes s talán csak esetleges kisebbség, minden képviselőt nélkül marad, holott kisebb választókerületek esetén, feltétlenül sikerült volna, ha csak néhány jelöltjét is, diadalra juttatnia; mert mondjuk, hogy a megye felső része, tulnyomóan a kormány hive, alsó része pedig tulnyomóan ellenzéki érzelmi, világos, hogy az egyképviselőti rendszer esetén egyes kerületek pártfelfogásukat képesek lennének kifejezésre juttatni, míg a megyei és lajstromos szavazás, a megyeileg némileg gyengébb pártot, teljesen érvényesülés nélkül hagyja.

Az u.n. Marshall-féle rendszer.

Ha tökéletlenül is, de némileg, legalább enyhíti a lajstromos szavazással járó aránytalanságot az u.n. Marshall féle rendszer, a mely a szavazatok halmozását megengedi. Ez a rendszer abban áll, hogy a választó, valamennyi szavazatát egyetlen egy jelöltre is adhatja le, a mi lehetővé teszi, hogy a kisebbségben lévő párt, legalább egy-egy jelöltjét a parlamentbe

juttathassa, mint ez némely az északamerikai államok uniójához tartozó államban, mint pld. Michigan vagy Illinois-ban van.

A kisebbségek arányos képviselőtének igazságossága, igazolásra tehát nem szorul, ha egyszer elfogadjuk, a parlamentről azt az elvet, hogy a nemzet kicsinyben való visszatükrözésének kell lennie. Éppen ezért úgy az elméletet, mint a gyakorlati politikusokat egyaránt foglalkoztatja az a kérdés, minő eljárások lennének hivatva a választókerületi szavazási rendszer // visszaságait megszüntetni s a kisebbségek arányos érvényesülését biztosítani. Néhány ismertebb elmélettel kívánok a továbbiak során behatóbban foglalkozni.

A Considérant-féle módszer.

A legradikálisabb, de formailag feltétlenül a legigazságosabb s az arányosságot a lehető legmesszebbmenően biztosító eljárás az u.n. Considérant-féle eljárási módszer, a mely azt javasolja, hogy mielőtt a tulajdonképpeni választás megtörténne, az i-

ránt kell az ország összes szavazóit megkérdezni, hogy ki melyik pártnak a híve. A pártokra, de nem a jelöltekre leadott szavazatokat, központilag összeszámolják és ezen számból megállapítják az egyes pártok arányát s ezen arány szerint vetik ki az egyes pártok által, a parlamentben képviselendő kontingenst. Így p.o. ha az egész országból beadott összesen 100.000 szavazat közül 55.000 a kormányt támogató liberális, 30.000 az ellenzéki socialdemokrata. s 15.000 a szintén ellenzéki -mondjuk- klerikális pártra esik, úgy egy 100 képviselőből álló parlamentben 55 képviselő jutna a liberális, 30 képviselő a socialdemokrata és 15 képviselő a klerikális pártra, a mi valóban teljesen korrektül tüközné vissza kicsinyben a pártok országos arányát, illetve magát a nemzetet. Miután a pártok arányát megállapították, következnek csak, Considérant szerint, a jelöltek kiválasztása az egyes pártok által s azokra az ugyancsak központilag összeszámítandó szavazás.

Bármennyire logikus és igazságos is elméletileg ez a rendszer, méltán lehet vele szemben fel-

hoznia kivitelezés óriási technikai nehézségeit és a választással járó izgalmak mesterséges megkétszereződését, az egyszer a pártok, másodsor az egyes jelöltek körül kialakuló agitációt. Árnyoldala nagyobb ezen rendszernek, mint az előnye.

A Hare és Stuart Mill rendszere.

A fentebb tárgyalt módszernél valamivel egyszerűbb, bár vele sok tekintetben rokon, az angol Hare Tamás javaslata, a melyet tudományosan nem kisebb tudós mint Stuart Mill igazolt és tett teljesen magáévá. Hare és Stuart Mill azt javasolják, hogy az egész ország, egyetlen választó kerületnek tekintessék, mindenki szavazhasson annyi jelöltre, a hányra akar, de első sorban az első helyre leadott szavazatok számításának s azon a ponton, a mikor már egy jelölt a megválasztáshoz szükséges szavazatok minimumát elnyerte, a többi reá leadott szavazatok ne vétessenek figyelembe. Ilyként a legkisebb párt is, a melynek sikerült az országból a szavazatoknak legalább egy minimális

mennyiségét megszereznie, képviselőlethez jut a törvényhozásban. Százezer választó és száz választandó mellett, ezer szavazat volna például elegendő, valakinek a megválasztsághoz; így azután, ha például a liberális jelöltek egyenként legalább ezer-ezer, összesen ötvenezer, a socialdemokrata párt hívei hasonló módon harmincezer a klerikális párti jelöltek tízezer, a nagybirtokosok pártjának tagjai ötezer szavazatot nyernének az ország különböző részeiből, a többi ötezer szavazaton pedig a még apróbb, péld. nemzetiségi pártok osztozkodnának, úgy a parlament képe akképp alakulna, hogy lenne benne 50 liberális, harminc soc. dem., 10 klerikális, 5 nagybirtokos párti és egy két nemzetiségi vagy akár anarchista képviselő, hiven visszatükrözvén a törvényhozás minden oly pártárnyalatot, a melynek az országban legalább ezer híve találkozott.

A Hare féle javaslat annyival előnyösebb ugyan a Considerant- félénél, hogy a kettős választás ~~igazán~~aitól megóvjá az országot, de ~~egyéb hátrányai~~ folytán ezt a módszert sem lehet célszerűnek és megva-

lósíthatónak tekinteni. Először is a technikai nehézségek, a melyek a kivitelezésnél jelentkeznek, szinte leküzdhetetlenek. Külön statisztikai hivatalt és hónapokig tartó szakmunkálatot tennének mind a két rendszernél szükségessé. Éppen oly nagy hátrányuk az is, hogy arra a hibás feltevésre vannak alapítva, hogy minden választó egyuttal tényleg szavaz is, holott egy tekintélyes részük tartózkodni fog a szavazástól. Ha elegendő mennyiségű szavazat nem jön be, elkerülhetetlen a pótválasztása melynél az egész választó közönséget újra szavazásra kellene bocsátani, már pedig ismét aránytalanságot idézne elő, ha ugyanazok kétszer szavazhatnának. Segíteni ezen a visszásságon csak a kötelező szavazás és a pótképviselők intézményével lehetne, a mely utóbbi az esetleg hiányzó rendes képviselők, valamint a később megürülendő helyeket töltené be, mert képtelenség volna később is, minden egyes üresedés alkalmával az egész nemzetet megszavaztatni.

A Considérant és a Hare féle módszereknek azonban sokkal súlyosabb további közös hátrányuk, hogy

tulságosan elapróznák, szélsőségi töredékekre bontának a parlamentet. Annak ugyanis semmi értelme sincs, hogy valamely szélsőséges felfogás, ha az ország különböző részeiből sikerül is minimális számú hívekre, tesszem azt ezer pártolóra szert tennie, már kifejezésre jusson a törvényhozásban. A gyakorlatban ugyanis, minden valószínűség szerint, az apró pártok jutnának tulsulyra a parlamentben, mert semmi sem könnyebb mint bármilyen excentrikus felfogásnak ezer olyan hivatott össztöbörözni, a kik egyébként otthon, környezetükben, talán csak eredetiséget hajhászó nézeteikkel, hóbortjaikkal teljesen elszigetelten állanak. Valamely politikai nézet alapjául nem is szolgálható rögeszmének, hóbortnak, sőt gonoszságnak is lehetne minimális számú helyeslőjét találni valamely nagyobb területen, így juthatna azután bármely személyes nézet a parlamentbe, léphetne oda be egy-egy képviselője a legképtelenebb eszmeáramlatoknak. A parlament és a pártok, az államélet általános irányítására, nem pedig elszigetelve álló nézetek tolmácsolására vannak hivatva, a miért is teljesen feles-

leges, sőt zavaró hatásu lenne a törvényhozásra, ha oda, számos apró, csupa egy két tagból álló pártokat bocsátanának.

Azt is fel szokták hozni a Hare féle javaslattal szemben, hogy a polgár és képviselője között semmi kapcsolatot nem létesítene s az ország központját tulságos befolyáshoz juttatná a pártélet irányításában. A választó ugyanis magától nem fogja tudni, kire szavazzon, el fogja tehát fogadni a központból, a pártirodából küldött lajstromot, esetleg személyesen jelentkező pártügynökök, vagy a hírlapok rábeszélésének a hatása alatt fog szavazni oly személyekre, a kiket személyesen, vagy talán még hirből sem ismer. Ez az ellenvetés nem jogos, mert már alapjában véve helytelen a választó és a képviselő közötti összeköttetést, személyes kapcsolatként felfogni, mert ezt a kapcsolatot nem a személyes ismeretség, hanem az elvek azonossága, közössége van hivatva létesíteni. A választó kerületek rendszere mellett is a legtöbb választó többnyire ha csak látásból ismeri kerülete képviselőjét s bizonyára

egy szilárd meggyőződésű polgár sem fog habozni ellentétes pártállású személyes ismerőse, esetleg bennső barátja és egy teljesen ismeretlen, de vele azonos elvet valló jelölt közül nem a személyesen ismert jelöltre, de ez utóbbira adni le szavazatát.

Nem ezen ok, de a tulságos bonyolultság, a technikai nehézségek s a pártok szükségtelen elaprózása fognak okul szolgálni, hogy a Hare féle tervezet, melynek gyakorlati megvalósításával némely államban komolyan foglalkoznak, ha valahol meg is fogják kísérelni, nem lesz életképes, legfeljebb egészen kis kiterjedésű államokban képzelhető el gyakorlati keresztülvitele.

Russel féle rendszer .

A kisebbségek arányos képviseletének biztosítására legcélszerűbb az ugynevezett Russel-féle rendszer, a mely középuton áll az egy képviseleti és a Hare féle központi választási rendszer két véglete

között és e mellett keresztülvitele technikai akadályokba sem ütközik. Ez a rendszer az egy-egy képviselőt választó kerületek helyett, több ily kerületet egyesít, esetleg a közigazgatás közvetítésére hivatott megyét vagy tartományt, szóval egy a kerületnél nagyobb, de az országnál kisebb területet tesz a választási eljárás alapegységévé, oly módon, hogy ezen nagyobb terület nem egy, hanem annyi képviselőt választ, a mennyi őt lakosságának arányszáma alapján megilleti. Minthogy pedig a közönséges lajstromos szavazásnak, a melynek alkalmazását itt sem lehet elkerülni, éppen az a hátránya hogy a kisebbségeket megsemmisíti, e rendszer olyképp segít ezen hátrányon, hogy a választó nem adhat be annyi szavazatot, hanem kevesebbet, mint a mennyi képviselő összesen választandó. Ha például valamelyik kerület három képviselő küldésére van jogosítva, az egyes választó csak egy, legfeljebb két jelöltre szavazhat, a mi azt az eredményt idézi elő, hogy az összes választóknak, már egyharmada s ha a kerület nagyobb s még több képviselőt küld, az összes választóknak még kis-

sebb aránya, egy negyede, egy ötöde, esetleg egy tizede is képes a maga jelöltjét diadalra juttatni. Vegyük ugyanis, hogy egy kerület, mely tíz képviselő küldésére van jogosítva, tízezer választóból áll. Ha a megyében leggyengébb párt, a mely előbb a régi 10 kerületben ezer-ezer szavazat közül mindenütt csak százat tudott összehozni s így teljesen szétforgácsolódott, ezen új rendszer mellett tudatosan összetart s mindegyik párttag ugyanazon jelölt nevét, más jelöltét pedig esetleg egyáltalában nem írja a lajstromba, az előbb szétforgácsolt párt irányát képviselő jelölt megválasztása b biztosítva van.

E rendszer ellen azt szokták felhozni, hogy az egészséges párttusákat, az eleven pártmozgalmakat megbénítja, a pártok közötti előzetes megállapodásokra, erkölcstelen kompromisszumokra vezet, mert sok párt bizonyára örülni fog annak, hogy minden küzdelem nélkül jut biztos mandatumok birtokába, semhogy küzdelemmel azon eshetőségnek tegye ki magát, hogy a meglevőt is elveszítse. Ez az aggodalom eléggé indokolt.

Ha azonban egyrészt figyelembe vesszük, hogy pártok közti sokszor egészen frivol egyezkedések, más rendszerek mellett is előfordulhatnak, másrészt pedig ha tekintjük általában, a kisebbség arányos képviselőtének igazságosságát és az ebből folyó nagy előnyöket, e kifogás nem szolgálhat az egész rendszer helytelenítésére más, még sokkal tökéletlenebb eljárási módszerek javára.

E rendszer, a melyet Andrae- féle rendszernek is szoktak nevezni, a hason nevű dán miniszter után, Dániában már 1855-ben törvénybe lett iktatva, nem egyéb, mint a Hare féle rendszer kicsinyített alakja, annak hátrányai nélkül és ennek tulajdonítható, hogy azt lényegtelen módosításokkal több állam gyakorlatilag keresztül is vitte. Magában Angliában, bár csak részlegesen, 1867-1885 között nyert a kisebbségképviselő elve némi gyakorlati alkalmazást, a mennyiben a jelzett időszakban, a három képviselőt küldő városokban minden polgár csak két, a londoni city-ben pedig, mely négy képviselőt küldött, minden polgár csak

három jelöltre szavazhatott, a mely rendszabály a választók egy harmadát, illetve egy negyedét kisebbségük dacára érvényre jutnak.

Az arányos képviselet Russel-féle elve érvényesül Dánián kívül, némely svájci kantonban, az északamerikai unio egyes államaiban és 1899-től Belgiumban, a mely állam ezen rendszert a legjellemzőbb alakjában honosította meg. A belga kisebbségi képviseleti rendszer) ezen politikai elv annyira klasszikus megvalósításának tekinthető, hogy érdemes vele behatóbban foglalkozni.

A belga kisebbségi képviselet.

Az 1899 évi belga új választói törvény, a régi járásokból, a melyek ezelőtt egy egy képviselő választására voltak jogosítva, különböző nagyságu választó kerületeket alakított, a melyeknek legkisebbike 3, legnagyobbika 18 képviselőt van jogosítva választani. A választás előtt két héttel legalább 100

választó aláírásával a pártok benyújtják a hatósághoz a jelöltek neveit feltüntető lajstromot, a mely a benyújtott lajstromokat kinyomatja, hogy a választás napján, szavazó lap gyanánt is szolgáljanak. A választónak a midőn szavazás céljából a hatóság előtt megjelenik, átadják az összes egyesített lajstromok annyi-teszem azt: -1-2-3 - példányát, a hány szavazat gyakorlására a polgár a törvény értelmében jogosult, hogy titkosan megjelölve rajtuk pártáklását, azokkal szavazzon. Ha a lajstromon több név van is, mert a pártoknak joguk van valamennyi mandatumra jelölni, a választó szavazata csak egy jelöltre tekintetik leadottnak, még pedig arra, a ki a párt lajstromán első helyen áll, vagy pedig, ha a választó a lajstromon álló valamely más jelöltet kíván előnyben részesíteni, arra, a kinek neve mellé jelet tesz, olymódon, hogy a név mellé nyomtatott fehér kört ceruzával beárnyékolja. Csak esetleg második és további sorban, ha a másik pártra beadott lajstromok száma, a szavazatok megfelelő hányadát el nem éri, számíthatók kisegítésképen az erősebb párt

lajstromain álló második és a további nevek is. Nagyon elmés összevetése ez az eljárás az ugynevezett kötött és szabad lajstrom rendszernek, mely előbbi azt jelenti, hogy a választó, a ki csak pártlajstrommal szavazhat, azon semmi változtatást nemeszközölhet; az utóbbi pedig, hogy önmaga által szerkesztett egyéni szavazólapot nyújthat be.

Gyakorlatilag a belga választási rendszer képe a következőképen fest. Tegyük fel, hogy valamelyik kerületben, a mely három képviselőt küldhet, van 3000 választó, hogy valamelyik párt csak egy mandátumot is elnyerhessen, legalább ezer szavazatot kell összehoznia. A beadott lajstromokat, a hatóság először is pártok szerint külön-külön csoportosítja s ha egy párt beadott lajstromainak a száma az ezret sem haladja meg, úgy jelöltjei egyáltalában nem jönnek figyelembe, ha azonban a párt javára beadott szavazólajstromok száma ezernél többnek bizonyul, úgy összeszámolják, hány szavazat esett a párt egyes jelöltjeire, akár mert nevük az érintett lajstromon az első helyen

áll, akár mert a választó valamely később álló nevet emel első helyre. A mely jelöltje a pártnak a párt saját lajstromain többséget nyert, minthogy neve, ha nem is kiemeve, a többi lapokon szintén rajta van, ezek mint kiegészítő szavazatok kiegészítik a reá első sorban esett szavazatokat. Ilyenképen legalább ezer szavazólajstrom szükséges, hogy egy, legalább ezeröttszázegy szavazólajstrom, hogy két és kézernél több szavazólajstrom, hogy három mandatumot nyerjen el egy párt, a második és harmadik mandatum a párt lajstromain felüntetett további jelölteket illetvén.

Hasonló az eljárás az idézett belga törvény értelmében, a szenátorok azon tulnyomó részének a választásánál, a kik a nép általi közvetlen választásnak köszönhetik méltóságukat, azzal a különbséggel, hogy az ily szenátorok száma felét sem tevéen ki a képviselők számának, előfordul, hogy oly kerületek, a melyek kevés képviselő küldésére vannak jogositva, más kerülettel együttesen, közös eljárással választanak annyi szenátort, a hány összesen megilleti az e célra

egyesített két kerületet.

A kisebbségek arányos képviseletének az a rendszere, a mely Belgiumban van érvényben, az igazságon és a gyakorlati keresztülvihetőségen kívül, még két olyan előnnyel rendelkezik, a melyek folytán a rendszer gyakorlatiasábbá, az egész választási küzdelem pedig izlésesebbé és méltóságteljesebbé válik a másutt érvényesülő rendszerekkel szemben. Egyik előnye abban áll, hogy pótválasztások, a melyeknek szükségessége az egy képviselőt küldő kerületi rendszernél az esetben szokott felmerülni, ha kettőnél több jelölt közül az általános többséget egyik jelölt sem érte el, a kisebbségi képviselet rendszerénél nem fordulnak elő, mivel nem a szavazatok általános többsége, hanem azoknak csupán egy bizonyos hányada szükséges a mandatum elnyeréséhez. A pótválasztások hátránya abban áll, hogy megismétlik, sőt fokozzák a már egyszer lefolyt küzdelem izgalmait, kiélesítik az ellentéteket, politikailag erkölcstelen eljárásokra vezetnek s a mi a lefontosabb az eredeti pártviszonyokat meghamisítják, mert sokszor

egymással homlokegyenest ellenkező irányu pártokat hoznak össze egy táborba, például egyesítik a szocialdemokrata és klerikális pártokat a liberális párttal szemben, a melyhez hasonló visszásságok a belga kisebbségi képviseleti rendszer szerint alig fordulhatnak elő.

Másik kétségbevonhatatlanul nagy előnye a belga kisebbségi rendszernek, abban áll, hogy a választási küzdelmet előkelőbbé, emelkedettebbé, izlésebbé teszi, mint a minők általában az egyképviseleti, u.n. uninominális választásoknál tapasztalható. Ezen rendszer mellett ugyanis a küzdelem párt és párt között és nem a jelöltek személyének, jellemének becsmérése, sokszor egyéni és családi titkaiknak kinyomozása és a nyilvánosság elé tárása, szolgálnak leghálásabb eszközül a kortesek számára, párthivek toborzásánál és azok elhódításánál.

Befejezés

/ A titkos szavazás/

A választási eljárás legfontosabb részlete, a szavazatok leadása a választó részéről, a mi kétségtelenül a titkos választásnál valósul meg a legideálisabban.

A nyílt szavazás hátrányai annyira közismertek és annak, a választások paródiáját előidéző módja még élénk emlékekben él, hisz a magyar választásokat a nemzetközi életben, maró gunnyal, nevezték a korrump választások iskola példáinak, - úgy hogy a nyílt szavazási móddal feleslegesnek tartom foglalkozni. E helyett a titkos szavazásnál kialakult három féle rendszerről u.m. a francia, az angol és a belga rendszerről kell megemlékeznünk, kissé részletesebben.

A francia rendszerű titkos szavazás abban

áll, hogy a választásokat lebonyolító hatóság, a választónak hivatalosan előállított fehér lapot nyújt át, a melyre a választó egy külön asztalnál felírja jelöltje nevét. E rendszer hazája Franciaország, a hol ugyan ma már ép úgy mint máshol is a hol e rendszert bevezették, a választó által fehér papirból készült, esetleg nyomtatott, minden külső jel nélküli lapok szolgálnak szavazólapul. E rendszer hátránya az, hogy a kéziírás felismerhetővé teszi a szavazó személyét, sőt az a ki különösen érdeklődik, könnyen észlelhet az összehajtott lapon oly jelet, a melyről az összeszámlálás alkalmával könnyen megállapíthatja valakinek a szavazatát. Ennek az eshetőségnek avval lehet elejét venni, hogy egy hivatalosan lebélyegzett és a szavazónak a szavazás színhelyén kikézbcsített zárható borítékba helyezik el a fent leirt szavazójegyet.

Az angol és a belga rendszer szerint a szavazás külön helyiségekben történik, miért is mind a kettőt couloir-rendszernek szokás nevezni. Az angol titkos szavazás úgy történik, hogy a választási ható-

ságtól minden választó kap egy hivatalos jeggyel ellátott szavazólapot, a melyen az összes jelöltek nevei ki vannak nyomtatva. A választó erre egy külön, teljesen elkülönített fülkébe megy, a hol azon jelölt nevét a kire szavazatát adni óhajtja, egy kereszttel megjelöli s visszatérve a szavazó helyiségbe, a szabályszerűen összehajtott szavazó lapot, minden bánték nélkül az urnába dobja. Ennek a rendszernek határozott előnye hogy magából a jelhől a szavazó személyét megállapítani nem lehet, így a titkosság 100 %-ban meg van valósítva.

A belga rendszer abban áll, hogy a hatóság az összes benyújtott pártlajstromokat egyetlen lapon sokszorosítja s a szavazásra megjelenő választónak ezen lap annyi példányát nyújtja át, a hány /1-2-3/ szavazat gyakorlására jogosítva van. Minden egyes lajstrom felett s hasonlóképp minden jelölt neve után is, fekete mezőben egy-egy fehér kör van s a választó, miután egy külön e célra rendelt helyiségbe lépett, a szerint a mint pártja lajstromának sorrendjét magáévá teszi, a

lajstrom feletti, a mennyiben pedig pártja jelölésének sorrendjével nincs megelégedve, valamelyik név utáni fehér kört irónnal elsötétíti s azután a szabályszerűen összehajtott lapot a választási urnába helyezi. Ezt a rendszert lehet a legtökéletesebb titkos szavazási módozatnak tekintenünk.

Görögországban és a régi Szerbiában a titkos szavazásnak egy egészen különös módja volt érvényben. Mivel ezekben az államokban a választók legnagyobb része analfabéta volt, a titkos szavazás nem lapokkal hanem golyókkal történt, olyként, hogy minden jelölt részére külön urnát állítottak fel és miután a szavazónak megmagyarázták, hogy melyik urna melyik jelöltté, a szavazó kezéből egy golyót annak a jelöltnek az urnájába dob a kire szavazni óhajt. Hogy ne láthassák azt, melyik szekrénybe dobta a választó a golyót összekulcsolt kezéből, végig vezeti a kezét valamennyi urna nyílása felett és hogy a golyó leesése se árulja el hangjával a szavazást, az urnák bélelve vannak, és a golyók rugalmas anyagból készültek.

Irodalom:

1. Vázsonyi: A szavazás decentralizációja az országgyűlési választásoknál. 1893.
2. Rosin: Die Minoritätenvertretung u. Proportionalwahlen. 1892.
3. Geyerhahn: Das Problem der verhältnissmäßigen Vertretung. 1902.
4. Siller: Die Grundlagen und Ziele der Verhältnisswahl
5. Triepel: Wahlrecht u. Wahlpflicht. 1901.
6. Reiner Zs.: A választói jog reformja. 1904.
7. Nerino: Le suffrage universel en Belgique. 1898.
8. Concha: A politika tankönyve
9. Haendel Vilmos: A politika rendszere

Tartalomjegyzék.

1. Bevezetés
2. A lajstromos szavazás
3. A Marshall féle rendszer
4. A Considérant féle módszer
5. A Hare és Stuart Mill módszere
6. Russel féle rendszer
7. A belga kisebbségi képviselőlet
8. Befejezés, A titkos szavazás
9. Francia rendszer
10. Az angol rendszer
11. A belga rendszer
12. Irodalom.
13. Tartalomjegyzék.

BREGENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
3467 15. Gyarapodási naplószám